

XXI ЗУУН ДАХЬ ХҮНИЙ ЭРХИЙН БОЛОВСРОЛЫН ОНОЛЫН АСУУДЛУУД

Л.Сарангэрэл

МУБИС-ийн УТССТ-ийн багш, докторант

Түлхүүр үг: Хүний эрхийг боловсрол, энх тайвны боловсрол, мөргөлдөөнийг зохицуулах, олон талт соёлын боловсрол, хүний эрхийг албан, албан бус боловсрол, аюулгүй байдал, хүмүүнлэг ёс, хүчирхийлэл, ялгаварлан гадуурхалт, ардчилал, тэгш эрх гэх зэрэг болно.

XXI зуун дах хүний эрхийн боловсролын талаарх эрдэмтэн судлаачдын онолын үзэл баримтлал дараах байдалтай байна.

Хүйтэн дайны дараах үеийн хүний эрхийн боловсролын талаар Ж.Андреополус (**J.Andreopoulos**) авч үзэхдээ хүйтэн дайн дууссанаар оюун санааны амьдралд бага ч гэсэн тайтгарал бий болсон бөгөөд хүмүүнлэгийн асуудлуудад илүү их анхаарал хандуулах нөхцөл бололцоог⁵⁴ бий болсон гэжээ. НҮБ байгуулагдснаас хойш анх удаа олон улсын энх тайван, аюулгүй байдлыг бүрэн дүүрэн хангах, НҮБ-ийн дүрмийн нэгдүгээр зүйлийн гуравдугаар хэсэгт заасан байдаг эдийн засаг, нийгэм, соёл болон хүмүүнлэгийн шинж чанартай олон улсын асуудлыг шийдвэрлэх, арьсны өнгө, хүйс, хэл, шашин шүтлэгээр үл ялган хүний эрх, хэн бүхний үндсэн эрх чөлөөг хүндэтгэх явдлыг хөхиүлэн дэмжиж, хөгжүүлэх талаар олон улсын хамтын ажиллагааг хэрэгжүүлэх гэсэн зорилтууд гарч ирсэн байна.

Улмаар Вений тунхаглал болон Үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн нэгдүгээр хэсгийн дөрөвдүгээр бүлэгт (Хүний эрхийн дэлхийн конференцийн сүүлийн баримт) “хүний эрх болон суурь эрхүүдийг хамгаалах хөхиүлэн дэмжих явдал нь НҮБ-ийн зарчим, зорилготой тэр дундаа олон улсын хамтын ажиллагаанд нийцсэн нэн тэргүүний зорилт байх ёстой” талаар тусгасан байна. Эдгээр зорилго, зарчмуудын хүрээнд хүний эрхийг хамгаалах, хөхиүлэн дэмжих явдал нь олон улсын хамтын нийгэмлэгийн зүй ёсны ажил гэсэн санааг анхлан дэвшүүлжээ.

Судлаач Ричард Фолк (**Richard Folk**) аюулгүй байдал болон хүмүүнлэг ёсыг тэнцвэртэйгээр хангах явдлыг судалсан бөгөөд нэг талаас дотоодын хагарал бутрал, удирдлагагүй байдлын улмаас бий болсон дайны нөхцөл, хэрээс хэтэрсэн хүмүүнлэгийн хямрал, иргэдийн шаардлагын үр дагавар нь “сул дорой улсын даван туулах шалгуур”⁵⁵ болдгийг тэмдэглэжээ.

Орчин үед мөргөлдөөний цаад гүн гүнзгий эх сурвалж нь эдийн засгийн хямрал, нийгмийн шудрага бус байдал, улс төрийн дарангуйлал, хавчлага болоод байна. Энэ нь хүний нийтлэг хэрэгцээнүүд хангагдаж чадахгүй байгаатай мөн холбоотой юм.

⁵⁴ J.Andreopoulos and Richard Pierre Claude. Edited by George. Human Rights Education for the Twenty-First Century. 2006.,page 10-20

⁵⁵ J.Andreopoulos and Richard Pierre Claude. Edited by George. Human Rights Education for the Twenty-First Century. 2006.,page 10-20

Ийнхүү өөрчлөгдөж буй нөхцөл байдалтай холбоотойгоор хүний эрхийн боловсрол ямар гол зорилтуудыг тавьж байгаа талаар авч үзэхдээ нэгдүгээрт, хүний аюулгүй байдлын асуудал, хоёрдугаарт, хүний аюулгүй байдлын тухай сургалтын стратеги, гуравдугаарт, боловсролын стратеги, дөрөвдүгээрт, бүх талыг хамарсан хүний эрхийн боловсрол нь мөргөлдөөний дараах энх тайван байдлыг бий болгоход гол үүргийг гүйцэтгэх ёстой гэсэн үзэл санааг дэвшүүлсэн байна.

Хүний эрх нь энх тайвны боловсролтой холбогдох талаар судлаач Бетти Реердон (**Betty A. Reardon**) энх тайвны боловсрол нь өөрчлөгдөн буй дэлхийн нийгэмд хариу үзүүлэх замаар байнгын тасралтгүй явагддаг дэлхийн нийтийг хамарсан хөдөлгөөн⁵⁶ гэж үзжээ. Энх тайвны боловсрол нь бага, дунд анги, их сургуулийн хөтөлбөрт “мөргөлдөөнийг зохицуулах нь”, “олон талт соёлын боловсрол”, “хөгжлийн боловсрол” гэх зэргээр нэрлэгдэж байгаа бөгөөд сүүлийн үед “хүрээлэн буй орчны боловсрол” гэсэн нэрээр явж байна. Энх тайвны боловсрол нь нийгмийн шудрага бус байдал, дайн, мөргөлдөөний асуудлыг судлахаас гадна иргэдийн энх тайвнаар амьдрахад сургадаг юм. Хүний эрхийн боловсрол нь энх тайвны боловсролтой адил хурдацтайгаар дэлхий дахиныг хамарсан боловсролын феномен болж нэгэн зэрэг хөгжиж байна.

Энх тайвны боловсролын үзэл баримтлалын цөм нь хүчирхийлэл, түүнийг хянах, бууруулах бүрэн устгах бол хүний эрхийн боловсролын хувьд хүний эрхэм сайн чанар, түүнийг хүлээн зөвшөөрүүлэх, бүрэн дүүрэн хангах, жигдлэх явдал юм.

Мөргөлдөөнийг зохицуулах нь. Энэ нь Америкийн бага дунд сургуулиудад хамгийн өргөн тархсан энх тайвны боловсролын нэг чиглэл юм. Жижиг бүлгийн болон хувь хүмүүс хоорондын мөргөлдөөнийг шийдвэрлэх арга техник, үйл явцад илүү анхаардаг байна. Багш нарын хувьд ангийн дэг журмыг хадгалах, сургуулийн орчин дах зодоон зэрэг боловсролын тогтолцоонд оршиж байгаа илүү хүнд хэлбэрийн хүчирхийллийг даван туулах, шударга зан чанар, хүчирхийлэл үл хэрэглэсэн зан үйлийн үр нөлөөг харуулахыг зорьдог.

Энэ чиглэлийн сургалт нь гурав дах хүчний оролцоотой, эсвэл хоёр тал зөвшилцөн асуудлыг шийдэх чадварыг суулгахад чиглэдэг. Ийм сургалт явагдсан сургуулиудад эерэг үр нөлөө их ажиглагдсан байна.

Олон талт соёлын боловсрол. Олон талт соёлын боловсрол нь янз бүрийн соёл хооронд дах ижил төстэй болон ялгаатай талуудыг хүндэтгэх, ойлгох, тодруулах зорилготой юм. Хүний эрхийн зарчим, үзэл баримтлалууд нь олон талт соёлын боловсролын зорилгыг илүү тодотгож өгдөг. Соёл хоорондын зөрчил мөргөлдөөнийг зохицуулах, шийдвэрлэхэд уг боловсрол чухал үүрэгтэй ажээ. Соёл бүр өөр өөрийн онцлог, хүрээлэн буй орчиндоо хариу үйлдэл үзүүлэн дасан зохицдог. Ийм нөхцөлд хүний эрхийн түгээмэл зарчим дээр тулгуурласан хэм хэмжээ нь соёлыг өөрчлөхөд гол чиг баримжаа болж өгдөг гэсэн санааг дэвшүүлсэн байна. Хүмүүс ч өөрсдөө өөрчлөгдөхөд бэлэн байх ёстой бөгөөд тэр өөрчлөлт нь гагцхүү боловсролоор дамжин явагддаг.

Нэгдсэн үндэсний байгууллагын энх тайвныг хангах үйл ажиллагаан дах хүний эрхийн боловсрол онолоос бодит амьдралд хэрэгжсэн тухай Стефан Маркс (**Stefan Marks**), Жеймс Бенкс (**James Banks**) нар авч үзэхдээ НҮБ-ын “энх тайвныг хангах” үйл ажиллагаа нь хүний эрхийн боловсролд өөрөөр хандах, хөгжүүлэх, бодит хөрсөн дээр

⁵⁶ *Betty A. Reardon. Chapter 2 Human rights as Education for peace. 1997., page 22-34*

буулгах шинэ боломж бололцоог олгосон⁵⁷ гэж үзжээ. Үүний нэг тод жишээ нь Камбож дахь нэгдсэн үндэсний байгууллагын түр захиргааны (КНҮБТЗ) хүний эрхийн боловсрол, мэдээлэл сургалтын хөтөлбөр юм. Уг хөтөлбөрийн хүрээнд 1992-1993 оны хооронд хүний эрхийн боловсролын бүх хэлбэрийг бүх түвшинд зааж сургажээ. Камбожоос гадна Эл Сальвадор, Гаити улсад энэхүү төсөл хэрэгжсэн байна.

1991 оны Парисын энх тайвны гэрээ болон 1992 оны НҮБ-ийн ЕНБ-ийн даргын илтгэлийн үр дүнд Камбожид хүний эрхийн боловсролын хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх тухай шийдвэр гарсан байна. Хөтөлбөрийг 6 үе шаттай стратеги төлөвлөгөөний дагуу явуулахаар болжээ.

Нэг дэх үе шат нь боловсролын үйл ажиллагаа чиглэгдэх зорилтод бүлгийг тодорхойлох явдал байсан бөгөөд тэдгээр бүлэгт КНҮБТЗ-аас төлөөлөл болж цагдаа, багш, их сургуулийн оюутнууд, төрийн албан хаагчид, улс төрийн намын төлөөлөл, шүүгч, прокурор, иргэний нийгмийн байгууллагаас хүний эрхийн холбоо, эмэгтэйчүүдийн байгууллага, сэтгүүлч, лам, эрүүл мэндийн ажилтнууд орсон байна. Хоёр дах үе шатанд хөтөлбөрийн төгсгөлд эдгээр бүлгүүдийн хүрэх үр дүн, хүлээлтийг тооцоолох явдал байв. Хөтөлбөрийн гол зорилго нь хүний эрхийн талаарх үзэл баримтлалууд, олон улсын стандартыг ойлгох, тэдгээрийг улс орондоо болон өөрсдийн ахуй амьдралд буулгах чадварыг суулгах явдал байлаа. Гурав дах үе шат нь сургалт, боловсрол, мэдээлэл олгоход шаардлагатай санхүүгийн болон хүний нөөцийн асуудлыг шийдвэрлэх байсан юм. Дөрөв болон тав дах үе шат нь төслийг хэрэгжүүлэх цаг хугацааг тодорхой тогтоох явдал байв. Зургаа дах сүүлийн үе шат нь оролцогчидоос санал асуух хэлбэрээр төслийг үнэлэх явдал байв. Энэхүү 6 үе шатад стратеги төлөвлөгөө нь албан ба бус боловсролын хэлбэрээр хэрэгжсэн байна⁵⁸.

Албан боловсрол. Төсөл хэрэгжиж эхлэх үед Камбожийн байдал хүнд байв. Багш нарын 75 хувь, бага дунд сургуулийн сурагчдын 67 хувь, ахлах ангийн сурагчдын 80 хувь нь нэг бол амь насаа алдаж эсвэл улс орноосоо дүрвэн гарсан байв. Ихэнх сургуулиуд хаалгаа барьсан байлаа. Гэсэн хэдий ч төслийн хүрээнд хичээлийн хөтөлбөр боловсрогдон гарч, шаардлагатай ном материал, гарын авлагуудыг хэвлэн явуулын багууд орон нутгаар ажиллан сургалтыг явуулсан байна.

Их сургуулийн оюутнууд илүү идэвхтэйгээр хүний эрхийн боловсролын сургалтыг хүлээн авсан бөгөөд 3 сарын хугацаатай долоо хоногийн дөрвөн цагийн хичээлийг 242 оюутнуудад орсон байна. Оюутнууд 1) бодит байдлыг үнэлэх 2) хүний эрх зөрчигдөж байгаа асуудлуудыг тогтоох 3) тэдгээр асуудлуудад анализ хийх 4) бодлогын зөвлөмж боловсруулах үйл ажиллагааг сургалтын явцад хийсэн байна.

Албан бус боловсрол. Албан бус боловсролын цөм нь иргэд рүү чиглэж байв. Иргэдэд хүрэхийн тулд иргэний нийгмийг ашиглахыг зорьжээ. Камбожийн хувьд иргэний нийгмийн гол хүч нь хүний эрх, эмэгтэйчүүд, хөгжлийн асуудалд төвлөрөн үйл ажиллагаагаа явуулдаг сүм хийд, чөлөөт хэвлэл, ТББ байв.

⁵⁷ James Banks, *Multiethnic Education: Theory and Practice*. Boston: Allyn and Bacon, 1988., page 25-34

⁵⁸ UNTAC's *Human Rights Education Mandate and Strategy* J. Andreopoulos and Richard Pierre Claude. Edited by George. *Human Rights Education for the Twenty-First Century*. 2006., page 36-46

Сүм хийдүүдийн хувьд алслагдмал бүс нутагт хүний эрхийн боловсролыг түгээхэд тус дөхөм болж байсан бол сэтгүүлчдийн хувьд хамгийн гол нь хүний эрхийн мэдээг хэрхэн нийтлэх вэ гэдэгт суралцаж байлаа. Төрийн албан хаагчдад зориулсан хоёр долоо хоногийн сургалтыг явуулын багууд зохион байгуулсан байна.

Судлаач Кларенс Диаз ядуурал, сул дорой байдал нь тасралтгүй гарах хүний эрхийн зөрчлийг тэжээсээр байдаг. Хөгжил дэвшил нь энэхүү эргүүлэгийг зогсоож чадах бөгөөд учир нь хөгжил дэвшил ядуурлыг бүрэн устгаж чадна. Тэгвэл хүний эрхийн боловсрол нь хөгжлийн мөн чанар, үндэс суурийг бэхжүүлж түүнийг гардан явуулж байгаа субъектийг илүү үүрэг хариуцлагатай болгож өгдөг. Хүний эрхийн боловсрол нь бодит хөгжлийг бий болгоход маш чухал үүрэг гүйцэтгэдэг. Улмаар хөгжил нь эргээд хүний эрхийг баталгаажуулах, хэрэгжүүлэхэд сайнаар нөлөөлдөг. Эцэст нь ядуурал, сул дорой байдлын тамын эргүүлэг нь хөгжил дэвшлийн эргүүлэгээр солигдоно⁵⁹ гэж үзжээ. Хүний эрхийн боловсрол нь хөгжилд хэд хэдэн арга замаар нөлөөлдөг.

- ✓ Нэгдүгээрт, оршин байгаа хөгжлийн үйл явц нь хүний эрхэд хэрхэн нөлөөлж байна вэ гэдэгт илүү үр дүнтэй *мониторинг* хийх бололцоо олгоно. Энэ нь хүний эрхийг хангахаас илүү зөрчиж байгаа гажууд хөгжлийг зогсооно.
- ✓ Хоёрдугаарт, хүний эрхийн боловсрол нь олон нийтийг хохирсон нэгний ард зогсох тэдэнд дахин хөл дээрээ босох, тэднийг дэмжих үйл явцад нэгдэхэд тусладаг.
- ✓ Гуравдугаарт, хүний эрхийн боловсрол нь илүү хүмүүнлэг орчинд аж төрөх хөгжлийн загварыг ойлгоход *тусладаг*. Энэ нь иргэдийн үүсгэл санаачилгатай хөгжлийг эрчимжүүлдэг.
- ✓ Дөрөвдүгээрт, хүний эрхийн боловсрол нь төсөл санаачлах, загвар гаргах, хэрэгжүүлэх, хянах, үнэлэх, дахин эмхлэх зэрэг хөгжлийн үйл явцад илүү үр дүнтэй *оролцоход* тусладаг.
- ✓ Тавдугаарт, хүний эрхийн боловсрол нь оролцогчдыг хөгжлийн төсөл, хөтөлбөр, төсөв, санхүү, үйл явцад илүү *хариуцлагатай* ханддаг болгоход туслана.
- ✓ Зургаадугаарт, хүний эрхийн боловсрол нь хөгжлийн төсөл, бодлого, үйл ажиллагаанд оршин байгаа алдаа дутагдалыг засахад тусладаг байна.

Дүгнэж хэлбэл хөгжлийн тухай хүний эрхийн боловсрол нь хүний эрхийг илүү эрчимтэйгээр хангах, хөгжлийн явцад хүний эрхийг зөрчигдөхөөс сэргийлэх, хамгаалах үйл ажиллагаанд тус нэмэр болдог байна.

Хөгжлийн тухай хүний эрхийн боловсрол нь үзэл баримтлалын болон практик үйл ажиллагааны гэсэн хоёр талтай. Үзэл баримтлалын түвшин нь дараах гурван асуудалд анхаардаг. Нэгд, хөгжих эрх нь өөрөө хүний эрх юм. Хоёрт, хүний эрх нь хөгжлийн загвар хийгээд түүний оролцогчдын хариуцлага тооцох шалгуурыг бий болгодог. Гуравт, хөгжлийн явцад хүний бүх эрх хамгаалагдсан байх ёстой.

⁵⁹ UNTAC's Human Rights Education Mandate and Strategy J.Andreopoulos and Richard Pierre Claude. Edited by George. Human Rights Education for the Twenty-First Century. 2006.,page 36-46

Үйл ажиллагааны түвшинд хүний эрхийн боловсрол нь нэн тэргүүнд доорх хоёр асуудалд анхаарлаа хандуулдаг. Нэгд, тодорхой хөгжлийн төслүүд нь араасаа хохирогчдыг дагуулдаг явдал. Хоёрт, хүний нийгэм, байгаль орчинд нөлөөлөх нөлөөллийн үнэлгээний асуудал байдаг.

Судлаач Гарф Ментжес (**Garth Meintges**) хүний эрхийн боловсролын эрхийг олгох тухай санаа хоёр өөр төлөв байдлаас үүдэлтэй гэж үзсэн. Эхнийх нь Хүний эрхийн түгээмэл тунхаглалыг боловсрол, сургалтын үйл ажиллагааны замаар хүмүүст хүргэх бол нөгөө нь бодит амьдрал дээрх туршлага дээр суурилан хүний эрхийн ач холбогдол, үнэ цэнийг хүмүүст харуулах⁶⁰ явдал юм.

Эрхийг олгоно гэдэг нь хүмүүс болон нийтлэгүүд өөрсдийн амьдрал, түүнд нь нөлөөлж болох шийдвэрүүдийн эзэн болох эсвэл өөрсдөө хянах үйл явц юм. Европын зөвлөлөөс эрхийг олгохтой холбоотой хүний эрхийн боловсролын сургалтын дараах зорилгуудыг дэвшүүлэн⁶¹ тавьсан байдаг.

Үүнд: Хүний эрхийн түүхэн хөгжлийн гол үйл явдлуудын тухай мэдлэг, орчин үеийн хүний эрхтэй холбоотой тунхаглал, гэрээ, конвенций тухай мэдлэг, хүний эрхийн гол зөрчлүүдийн тухай мэдлэг, хүний эрхийн суурь үзэл баримтлалуудыг ойлгох, улс төрийн, эрх зүйн, нийгэм-эдийн засгийн эрхүүдийн хооронд дох ялгааг ойлгох, хувь хүн, бүлэг, үндэстний эрхийн хооронд дох харилцааг ойлгох, хүлээцтэй хандах, хэн нэгний эчнээ итгэл үнэмшлийг хүлээн зөвшөөрөх, бусдын эрхийг хүлээн зөвшөөрөх, эрх нь хязгаарлагдсан нэгнийг өрөвдөн хайрлах, мэдээлэл цуглуулах, задлан шинжилгээ хийх чадвартай болох, үйл ажиллагааны ур чадвартай болох (зан үйлээ өөрчлөхийн тулд суралцах) зэрэг болно.

Эдгээр зорилгуудад хүрэх зорилтууд нь 1) хандлагыг өөрчлөх оролдлогууд 2) үнэт зүйлсийг тодруулахад чиглэсэн харилцан яриа болон дүрд тоглох дасгалууд 3) Хүний эрхийн түгээмэл тунхаглал болон бусад олон улсын баримт бичгүүдийн гол мөн чанарыг ойлгох судлах 4) нийтлэг эрх ашиг бүхий хандлагыг хөхиүлэн дэмжих 5) хүмүүст эрхийг олгоход чиглэсэн хөтөлбөр, арга зүйг зааж сургах. Энэхүү хүний эрхийн боловсролын зорилтууд нь мэдээж бүрэн төгс биш юм.

Эрхийг олгоход чиглэсэн боловсролыг *албан* (бага, дунд, дээд), *албан бус* (албан боловсролын тогтолцооноос гаднах хүн амын дэд бүлгүүдэд чиглэсэн зохион байгуулалттай сургалт), *өдөр тутмын* (соёлын бэлэг тэмдэг, хэвлэл мэдээлэл, ажлын байр зэрэг газарт олж авах боломжтой системчлэгдээгүй боловсрол) боловсролоор дамжуулж олгох боломжтой.

Албан боловсролын хувьд хүний эрхийн боловсролыг албан ёсны боловсролын тогтолцоонд нэвтрүүлэх нь тийм ч тохиромжтой биш гэдэг санааг судлаачид гаргадаг байна.

Тухайлбал Чарльз Хенри “Сургуулиуд нь оюутан сурагчдыг оршин буй нийгмийн тогтолцоонд нийгэмшүүлэхэд чиглэгдсэн байдаг билээ. Бүр бага ангиасаа сурагчдыг тухайн дэглэм, улс төрийн тогтолцоог хүндэтгэхэд сургадаг явдал нь эрхийн тухай сургалттай зөрчилдөх болно” гэжээ. Гэхдээ албан боловсролын бүх хүрээ салбар нь

⁶⁰ Garth Meintges. Chapter 5. Human Rights Education as Empowerment: Reflections on Pedagogy. 2000., page 65-75.

⁶¹ J.Andreopoulos and Richard Pierre Claude. Edited by George. Human Rights Education for the Twenty-First Century. 2006.,page 70-80.

эрхийг олгоход чиглэсэн хүний эрхийн боловсролын хөтөлбөрт тохирохгүй гэсэн үг бас биш юм.

Хүний эрхийн боловсролыг албан бус замаар олгох нь олон давуу талтай бөгөөд эрхийг олгоход чиглэсэн хөтөлбөрүүдэд илүү түгээмэл хэрэглэгддэг. Давуу тал нь: 1) сургагч багш нарын хувьд өөрсдийн сургалтын арга зүйгээ урьдчилан тогтоосон албан боловсролын зорилго, аргад нийцүүлэх бэрхшээлтэй тулгарахгүй; 2) сургалтанд түүх, философи, социологи, эрх зүй, улс төр, эдийн засаг, антропологи зэрэг мэдлэгийн олон салбараас сургалтын материалыг боловсруулах бололцоог олгодог; 3) зорилтод бүлгүүдийг тэдний хэрэгцээ, ашиг сонирхолд нь тулгуурлан ялган тогтоож, зохион байгуулж болдог; 4) албан бус боловсролын уян хатан байдал нь сургагч багш нарт хичээлийн хөтөлбөрөө илүү бүтээлч, шинийг санаачилсан хэлбэртэйгээр боловсруулах боломжийг олгодог.

Албан бус боловсролын гол сул тал нь хүлээн зөвшөөрөгдөх байдал болон нөөц боломжийн асуудал юм. Зохион байгуулагчдын хувьд өөрсдийн оролцогчдын хүрээлээс гадна олон нийтийн дунд хүлээн зөвшөөрөгдөхөд бэрхшээлтэй тулгардаг бөгөөд сайн дурын болон хандивын санхүүжилт, нөөц дээр тулгуурлаж үйл ажиллагаагаа явуулах хэрэгтэй болдог.

Өдөр тутмын мэдээллийн эх сурвалжууд нь хамгийн өргөн тархсан боловсрол, харилцаа холбооны арга хэрэгсэл байж болох юм. Тогтолцоот бус шинж чанар нь энэ хэлбэрийн боловсролын сурган хүмүүжүүлэх ухааны ашиг тусыг хязгаарладаг. Гэхдээ албан ёсны боловсролтой холбож туршилтын боловсролын хөтөлбөртэй нэгтгэж өгсөнөөр илүү амжилтанд хүрэх боломжтой.

Хамгийн үр бүтээмжтэй сургалтын орчин, нөхцөлийг бий болгохын тулд нэгдүгээрт, нэг талаас багш суралцагч хоёр, нөгөө талаас суралцагч болон мэдлэгийн хооронд дох уламжлалт харилцааг өөрчлөх хэрэгтэй, хоёрдугаарт, шатлан захирах ёс нь харилцан ярианы хэвтээ, хөндлөн харилцаагаар солигдож, сургагч багш нар нь сайн сонсогч болж хувирах хэрэгтэй юм. Энэ нь суралцагчдыг мэдлэг олж авах тасралтгүй үйл явцад үр бүтээлтэй, шууд оролцох нөхцөлийг хангана, гуравдугаарт, энэхүү харилцан яриа хэлбэрийн сургалтыг цааш хөгжүүлэхийн тулд суралцах орчинг ардчилсан, тайван байх нөхцөл боломжоор хангаж зохион байгуулах нь чухал юм. Ямар нэг байдлаар захирагдсан, баригдсан сургалтын орчинд байгаа суралцагч сурах үйл явцад тайван чөлөөтэй, идэвхтэй оролцож чадахгүй, дөрөвдүгээрт, суралцагч болон мэдлэгийн хооронд дох харилцааг өөрчлөхийн тулд сургалтанд хүмүүсийн амьдралд тохиолдсон бодит үйл явдал, жишээ, нөхцөл байдлыг илүү ашиглах нь оновчтой.

Хэдийгээр ерөнхий үзэл санаа, үзэл баримтлалууд чухал боловч түүнийг суралцагчийн өөрийнх нь хувь хүний туршлагаар баяжуулж дэлгэрүүлэх хэрэгтэй.

Эцэст нь хүний эрхийн боловсролын сургалтын ач холбогдол, үр дүнг хэмжих, үнэлэх явдал бөгөөд үнэлгээ нь суралцагчидын хүний эрхийн зарчмуудын мөн чанар, түүхийн талаар амжилттай суралцсан, тэдний үйл байдалд өөрчлөлт гарсан эсэхийг хэмждэг. Үнэлгээ нь дараах шалгууруудыг тавьсан байвал зохино: 1) Суралцагсадын хүний эрхийн багтаамжийг таньж мэдэх, дасгал ажлууд дээр ажиллах чадвар; 2) эдгээр эрхүүдийг хамгаалах, дэмжихэд оруулах хувь нэмрээ ухамсарладаг, өөрийгөө илэрхийлж чаддаг байх; 3) гарч ирэх хариултуудад үнэлэлт өгөх; 4) шинэлэг, бүтээлч хариултуудыг олж тогтоохыг оролдох; 5) аль сонголт нь илүү тохирохыг шийдэх, эрэгцүүлэх; 6) шийдвэр гаргаж хариуцлагын хүлээх өөртөө итгэх итгэлтэй байх, түүний үр дүнгийн нөлөөллийг танин мэдэх эдгээр орно.

ЮНЕСКО-гийн 1974 онд гаргасан хүний эрхийн боловсролтой холбоотой зөвлөмж нь хүний эрхийн талаархи үзэл санаа, төсөөллийг өргөжүүлээд зогсохгүй мөн

хязгаарлаж өгсөн байна. Энэ зөвлөмжид “боловсрол” хэмээх ойлголтыг хүний хувийн чадавхи, чиг хандлага, авъяас чадвар, мэдлэгт нөлөөлж байдаг “нийгмийн амьдралын бүхэл бүтэн үйл явц” гэж тодорхойлжээ. Хүний эрхийн боловсролын зорилгыг “олон улсын харилцан ойлголцол”, “хамтын ажиллагаа”, хүмүүс болон засгийн газар хоорондын нөхөрсөг харилцааг нэгтгэсэн “энх тайван”, “хүний эрх болон суурь эрх чөлөөг хүндэтгэх” явдлыг хөхиүлэн дэмжих юм гэж заажээ.

Зөвлөмжид хүний эрхийн боловсрол нь доорх асуудлуудыг хөндөн гарч ирж байна гэж үзсэн. Энэхүү зөвлөмж нь хүний эрхийн боловсролыг түгээмэл тунхаглалаас илүү өргөн хүрээнд дүрслэн гаргасан байна.

Abstract

Purpose of the article is to study scholar's concept about human rights education for the XXI century, including human rights education in the post cold context, human rights as education for peace, conflict resolution and providing human rights through formal and non-formal education.

Ашигласан материал, баримт бичгүүд

1. J.Andreopoulos and Richard Pierre Claude. Edited by George. Human Rights Education for the Twenty-First Century. 2006.
2. Betty A. Reardon.Chapter 2 Human rights as Education for peace. 1997.
3. James Banks, Multiethnic Education: Theory and Practice.Boston: Allyn and Bacon, 1988.
4. UNTAC's Human Rights Education Mandate and Strategy.
5. Garth Meintges. Chapter 5. Human Rights Education as Empowerment: Reflections on Pedagogy. 2000.
6. Бүх нийтийн боловсрол дахь хүний эрхэд суурилсан хандлага. НҮБХС, НҮБ, БСШУЯ. 2007
7. Nancy Flowers, Human Rights Educator's Network, Amnesty International USA
8. Raising one voice8 A Training Manual for Advocates on the Rights of Child Domestic Workers8 Child Workers in Asia, 2005
9. UNICEF (2005) A Campaign in East Asia and the Pacific to Stop Violence against children. Bangkok, Thailand
10. Willms, J. D. (2000). Standards of care: Investments to improve children's educational outcomes in Latin America. Paper presented at the "Year 2000 Conference of Early Childhood Development" sponsored by the World Bank, Washington, D.C., April, 2000.